

Paweł Luzak

(Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań – Polska)

ROSJA 2008–2011 – POLITYKA EKONOMICZNA W DOBIE KRYZYSU I SPOWOLNIENIA GOSPODARCZEGO

Wstęp

Federacja Rosyjska stała się jednym z państw, które najszybciej i w największym stopniu ucierpiały wskutek pierwszej fazy zawirowań, jakie miały miejsce w globalnej gospodarce od września 2008 roku. Bardzo szybko doszło do osłabienia płynności na wewnętrznym i międzynarodowym rynku międzybankowym. W tym samym czasie miał miejsce odpływ z Rosji kapitału inwestycyjnego¹. W konsekwencji doszło do osłabienia systemu bankowego, załamania na rynku akcji i poważnych spadków na giełdzie moskiewskiej. Miesiąc po upadku banku Lehman Brothers główny indeks giełdowy był niższy o 35% w stosunku do notowań sprzed ogłoszenia upadłości tej instytucji. W listopadzie 2008 roku spadki wyniosły już 65%. Władze rosyjskie próbowały ingerować w niekorzystną sytuację na rynku finansowym poprzez zawieszenie notowań giełdowych w nadziei na ustabilizowanie się sytuacji. Nie przyniosło to jednak skutków, w dodatku w szybkim czasie doszło do wyraźnych spadków cen surowców energetycznych², co w jeszcze większym stopniu przełożyło się na kondycję w dużej mierze uzależnionej od dochodów z ich eksportu rosyjskiej gospodarki³. Kryzys szybko przeniósł się na realną gospodarkę o czym świadczy znaczny spadek poziomu niemal wszystkich najważniejszych wskaźników makroekonomicznych na koniec 2009 roku.

Poprawa sytuacji w globalnej gospodarce, powrót koniunktury i wzrost światowych cen surowców sprawiły, że Rosja znacznie szybciej, aniżeli przewidywała znaczna część ekspertów, powróciła na ścieżkę wzrostu gospodarczego. Jakkolwiek nie udało się uniknąć negatywnych efektów spowolnienia gospodarczego, ich skala była znacznie mniejsza aniżeli pierwotnie prognozowano.

---

¹ Ośrodek Studiów Wschodnich, A. Dubas, J. Rogoża, I. Wiśniewska, *Rosja w kryzysie: rok pierwszy*, http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/Raport_kryzysowy_2010.pdf (07.12.2011), s. 9.

² Od lipca 2008 do stycznia 2009 cena baryłki ropy typu Brent spadła z ok. 150 USD do ok. 50 USD; Raport OSW, A. Dubas, J. Rogoża, I. Wiśniewska, *Rosja w kryzysie...*, op. cit., s. 9.

³ W. Nawrot, *Globalny kryzys finansowy XXI wieku. Przyczyny, przebieg, skutki, prognozy*, Warszawa 2009, s. 126.

Celem niniejszego artykułu jest analiza polityki ekonomicznej władz Federacji Rosyjskiej w czasie kryzysu gospodarczego lat 2008–2009, a także spowolnienia gospodarczego, które nastąpiło tuż po nim. Autor dokona analizy i oceny działań rosyjskich decydentów, a także oceny potencjalnych krótko- i długoterminowych skutków prowadzonej polityki.

Skutki kryzysu ekonomicznego dla rosyjskiej gospodarki

Jak już wspomniano, Rosja jest jednym z państw, które w pierwszej fazie kryzysu ucierpiały najbardziej. Według raportu Council on Foreign Relations na problemy gospodarki tego państwa złożyły się trzy główne czynniki. Po pierwsze kryzys finansowy uderzył w banki, a także część poważnie zadłużonych przedsiębiorstw. Po drugie nastąpiło gwałtowne załamanie światowych cen towarów, co poważnie uderzyło w dużą część rosyjskich eksporterów. Po trzecie trudna sytuacja ekonomiczna państwa i pojawienie się recesji, zniechęciło Rosjan do zakupów i znacznie ograniczyło popyt wewnętrzny⁴.

W konsekwencji, już w roku 2008 wzrost PKB wyhamował do 5,2%. W 2009 roku gospodarka skurczyła się natomiast o 7,8% (co i tak jest wynikiem polepszenia koniunktury w drugim półroczu). W tym samym roku, który dla gospodarki rosyjskiej był zdecydowanie najtrudniejszy, doszło także do wyraźnego wzrostu stopy bezrobocia (ok. 8,4%), czemu towarzyszyła rosnąca inflacja (11,7% na koniec roku)⁵. W tym samym czasie miała miejsce ucieczka kapitału z rynku rosyjskiego. O ile jeszcze w pierwszej połowie 2008 roku prywatny sektor w Rosji zasiliło ok. 50 miliardów USD zagranicznego kapitału, o tyle już w czwartym kwartale tego samego roku nastąpiła wyraźna jego ucieczka. Szacuje się, że wyniosła ona ok. 29 miliardów USD. W największym stopniu dotyczyło to kapitału krótkoterminowego, choć z Rosji wycofano także część bezpośrednich inwestycji zagranicznych (ok. 15% z całości wycofanego kapitału)⁶. W 2009 roku znacznie spadła także produkcja przemysłowa, a także poziom obrotów handlu zagranicznego. Spadek wpływów budżetowych, a także konieczność podjęcia działań antykryzysowych sprawiły, że po raz pierwszy od dziesięciu lat pojawił się w Rosji deficyt budżetowy (w wysokości 5,9% PKB)⁷.

⁴ Council on Foreign Relations, J. Mankoff, *The Russian Economic Crisis*, http://i.cfr.org/content/publications/attachments/Russian_Economy_CSR53.pdf (07.12.2011).

⁵ CIA, *The World Factbook*, <https://www.cia.gov/library> (08.12.2011).

⁶ Bertelsmann Stiftung, E. Gurvich, E. Lebedinskaya, Y. Simachev, A. Yakovlev, *Managing the Crisis. Russia Country Report*, <http://www.bertelsmann-transformation-index.de/pdf/Russia.pdf> (09.12.2011), s. 7.

⁷ Parkiet, H. Kozieł, *Gospodarka Rosji podniosła się, ale stoi na grząskim gruncie*, <http://www.parkiet.com/artykul/918689.html> (09.12.2011); A. Dubas, J. Rogoża, I. Wiśniewska, *Rosja w kryzysie...*, op. cit., s. 11.

Tak duża zapasć ekonomiczna musiała pociągnąć za sobą negatywne skutki społeczne. Najpoważniejszym był wzrost bezrobocia, które w poprzednich latach wahało się zwykle w przedziale 5–6%, by w 2009 roku przekroczyć poziom 8% (w lutym 2009 roku odnotowano 9,5% bezrobocia). Rosyjski rynek pracy zmagał się jednak ponadto z innymi problemami. Wśród nich wymienić należy wysyłanie pracowników na przymusowe (często bezpłatne) urlopy, a także zatrudnianie ich w niepełnym wymiarze godzin. Szacuje się, że od grudnia 2008 do stycznia 2009 roku od 1 do 2 milionów pracowników przebywało na przymusowych urlopach. Z kolei od grudnia 2008 do czerwca 2009 roku od 600 tysięcy do 1,4 miliona osób pracowało w niepełnym wymiarze czasowym. Powszechne było także występowanie zaległości płacowych. Według danych statystycznych w ciągu pierwszego półrocza 2009 roku poziom zadłużenia w wypłacie wynagrodzeń w gospodarce rosyjskiej wynosił ok. 7–8 miliardów rubli (220–250 milionów USD). Poziom nominalnej stopy bezrobocia nie określa więc w tym przypadku całości problemów rynku pracy, które w naturalny sposób przełożyły się na sytuację ekonomiczno-społeczną obywateli Federacji Rosyjskiej. Pogłębiała je rosnąca inflacja. Wzrost wydatków na m.in. opłaty komunalno-mieszkaniowe, usługi medyczne, edukację przedszkolną, transport i turystykę zagraniczną był znacznie szybszy aniżeli wzrost dochodów czy świadczeń emerytalnych. W efekcie w 2009 roku po raz pierwszy od wielu lat wyraźnie spadły realne dochody Rosjan⁸.

Warto podkreślić, że w większym stopniu skutki kryzysu odczuli pracownicy sektora prywatnego. Według raportu Ośrodka Studiów Wschodnich problemy runku pracy w największym mierze odczuły osoby z wykształceniem podstawowym, zatrudnieni w branżach produkcyjnych i przetwórczych, a także przedstawiciele kadry zarządzającej. W minimalnym stopniu dotyczyły one natomiast pracowników sektora publicznego. Państwo, będące jednym z nielicznych podmiotów dysponujących kapitałem nie było zmuszone do ograniczenia zatrudnienia czy cięcia płac⁹.

Negatywną cechą systemu ekonomicznego Rosji w dobie kryzysu okazało się występowanie tak zwanych mono-miast, będących de facto reliktem gospodarki radzieckiej. Terminem tym określa się ok. 400 rosyjskich miast, których funkcjonowanie opiera się na wybranych gałęziach produkcji, i w których duże zakłady dają zatrudnienie większej części mieszkańców. Szacuje się, że w mono-miastach żyje ok. 10% populacji całego państwa, a instytucje, wokół których są one budowane pełnią także ważne funkcje społeczne jak udział w różnorodnych przedsięwzię-

⁸ Ibidem, s. 32.

⁹ Ibidem, s. 33.

ciach socjalnych (remonty infrastruktury, służba medyczna, imprezy kulturalne, urlopy, usługi transportowe). Znaczna część fabryk jest jednak przestarzała, a problemy finansowe którejs z nich oznaczają poważne problemy całych społeczności lokalnych. Doskonałym tego przykładem była sytuacja w Pikalowie, w którym na skutek zamknięcia trzech największych przedsiębiorstw pracę utraciłaby jedna trzecia mieszkańców miasta. Mająca w dużej mierze wymiar propagandowy interwencja władz państwowych z premierem Władimirem Putinem na czele i przyznanie miastu wysokiego dofinansowania sprawiły, że sytuację udało się opanować. Mających podobne trudności miast, uzależnionych od istnienia jednego bądź kilku dużych przedsiębiorstw jest jednak w Rosji znacznie więcej¹⁰.

Działania antykryzysowe oraz ich krótko- i długofalowe skutki

W obliczu kryzysu gospodarczego rosyjskie władze szybko podjęły działania, mające na celu ograniczenie jego negatywnych skutków, a także możliwie szybki powrót na drogę wzrostu gospodarczego. Warto podkreślić, że Rosja posiadała do takich działań solidne fundamenty w postaci zgromadzonych przez lata prosperity rezerw finansowych. Fundusz Rezerwowy i Fundusz Dobrobytu Narodowego dysponowały pieniędzmi przekraczającymi 10% PKB Rosji. Środki te umożliwiły realizacją takich przedsięwzięć jak obniżki podatków i ceł eksportowych, a także udzielenie pomocy finansowej wybranym gałęziom przemysłu i najbardziej dotkniętych kryzysem grupom społecznym. Niemal całość przedsięwzięć antykryzysowych zrealizowano ponadto bez konieczności zwiększenia zadłużenia zagranicznego¹¹.

Pierwsze działania antykryzysowe podjęto już na przełomie września i października 2008 roku. Uwzględniały one wsparcie rosyjskiego rynku papierów wartościowych, dokapitalizowanie części banków, a także pożyczki udzielone bankom i instytucjom finansowym. Początkowo rosyjskie władze traktowały perturbacje ekonomiczne jako problem systemu finansowego, zdając się ignorować informacje o spadającym popycie oraz produkcji w wielu sektorach gospodarki. Konieczność podjęcia daleko idących, zaplanowanych przedsięwzięć stymulujących gospodarkę stwierdzono dopiero w grudniu 2008 roku. Do końca 2008 roku podejmowane działania miały więc raczej charakter doraźny i polegały na wspar-

¹⁰ Zob. RusBusinessNews, V. Terletski, *Plague of Russian Monocities*, <http://www.rusbiznews.com/news/n643.html> (09.12.2011); OSW, *Kryzys w Rosji uderza w „mono-miasta”*, „Tydzień na Wschodzie” 27.05.2009, nr 20(95), s. 8; Wyborcza.pl, W. Radziwinowicz, *Fortepian w zaroślach, czyli Putin ratuje Pikalowo*, www.wyborcza.pl (10.12.2011).

¹¹ E. Gurvich, E. Lebedinskaya, Y. Simachev, A. Yakovlev, *Managing the Crisis...*, op. cit., s. 4.

ciu instytucji i grup społecznych poszkodowanych w efekcie pierwszej fali zawirowań w globalnej gospodarce. W tym czasie starano się także interweniować na rynku walutowym w obronie kursu rubla, tracącego w tym okresie na wartości. W marcu 2009 roku przyjęto rządowy program antykryzysowy¹².

Początkowo planowano przeznaczyć na walkę z kryzysem kwotę rzędu 200 miliardów USD. Wobec stopniowej poprawy koniunktury i wzrostu światowych cen surowców ostateczna wielkość programu antykryzysowego zamknęła się w kwocie ok. 2,1–2,5 biliona rubli (80 milionów USD). Największą ilość pieniędzy przeznaczono na zapewnienie realnej gospodarce możliwości dostępu do źródeł finansowania (1,1–1,2 biliona rubli). Wydatek około 500–700 miliarda rubli wiązał się z ułatwieniem działalności biznesowej i zmniejszeniem jej obciążeń. Znaczne środki przeznaczono także na politykę społeczną i stymulowanie popytu konsumpcyjnego, wsparcie dla początkujących przedsiębiorców, stymulowanie popytu wewnętrznego, a także pomoc dla małych i średnich przedsiębiorstw. Na wydatki antykryzysowe przeznaczono w sumie około jednej czwartej budżetu państwa na rok 2009. Warto także zauważyć, że wydatki budżetowe wzrosły o 30% w porównaniu z poprzednim rokiem, pomimo spadku wpływów do budżetu także o 30%. Zrezygnowano tylko z części planowanych wydatków, w tym między innymi z części transferów na tzw. federalne programy celowe. Głównym kanałem dystrybucji środków pomocowych stały się państwowe banki, w tym przede wszystkim Wnieszekonombank. Zastosowanie wymienionych instrumentów miało umożliwić m.in. utrzymanie płynności sektora finansowego i uruchomienie akcji kredytowej, pobudzenie gospodarki przez stymulowanie popytu wewnętrznego, zmniejszenie negatywnych skutków społecznych kryzysu przez transfery socjalne, a także wsparcie finansowe przez dostęp do kredytu dla wybranych branż gospodarki, uznanych przez władze za kluczowe¹³.

Państwo wywierało nacisk na sektor bankowy w celu pobudzenia akcji kredytowej (pomimo rosnącej ilości niespłacanych kredytów). Zwiększając limit depozytów gwarantowanych zahamowano proces wycofywania przez obywateli zgromadzonych środków. Poprzez sektor bankowy wspierano także rodzimą produkcję i popyt wewnętrzny, czego najlepszym przykładem jest udzielanie przez banki subsydiowanych kredytów na zakup samochodów produkowanych na terenie Rosji¹⁴.

¹² Ibidem, s. 4, 13; A. Dubas, J. Rogoża, I. Wiśniewska, *Rosja w kryzysie...*, op. cit., s. 17.

¹³ A. Dubas, J. Rogoża, I. Wiśniewska, *Rosja w kryzysie...*, op. cit., s. 11, 17–19.

¹⁴ E. Gurvich, E. Lebedinskaya, Y. Simachev, A. Yakovlev, *Managing the Crisis...*, op. cit., s. 14; A. Dubas, J. Rogoża, I. Wiśniewska, *Rosja w kryzysie...*, op. cit., s. 14–15.

Podkreśla się, że działania antykryzysowe i wsparcie finansowe w ich ramach cechowała duża arbitralność. Państwo nie określiło jasnych kryteriów, według których przyznawana miała być pomoc. Niekiedy zwraca się także uwagę na udział w planowaniu i rozdysponowaniu środków przedstawicieli wielkiego biznesu, związanych z władzą. Faktem jest, że wskutek przyjętej formy działania państwo umocniło swoją obecność w gospodarce. Doszło do częściowej renacjonalizacji niektórych przedsiębiorstw. Na znaczeniu zyskały także duże państwowe banki, które w przeciwieństwie do większości podmiotów prywatnych, nie miały problemów z uzyskaniem wsparcia państwa. Przyczyniło się to do konsolidacji rynku i umocnienia na nim podmiotów kontrolowanych przez państwo (wskutek upadku i przejęć części mniejszych instytucji prywatnych)¹⁵.

Działania antykryzysowe, jakkolwiek zakrojone na szeroką skalę, były działaniami przede wszystkim doraźnymi. Nie przeprowadzono reform systemowych, których realizacja mogłaby przynieść znaczące profity ekonomiczne w perspektywie długofalowej. Najlepiej o doraźnym i krótkofalowym charakterze interwencji świadczy sposób dofinansowywania przedsiębiorstw uznanych przez władze za istotne. Nie były one zmuszone do spełnienia żadnych poważnych wymagań, takich jak restrukturyzacja czy racjonalizacja zatrudnienia. Tego typu wymogi wprowadzono częściowo dopiero na przełomie kwietnia i maja 2009 roku¹⁶.

Warto podkreślić, że jednym z zadań prowadzonych działań antykryzysowych było umocnienie pozytywnego wizerunku rządzących w społeczeństwie. Jako winnych problemów ekonomicznych wskazywano przede wszystkim przedstawicieli dużego biznesu, przedsiębiorców i władze lokalne. Władze centralne występowały natomiast w roli instytucji pomagającej i naprawiającej błędów wyżej wymienionych instytucji. W ramy tego typu działań wpisać należy część przedsięwzięć *stricte* propagandowych, takich jak opisana w poprzedniej części pracy interwencja premiera Putina w Pikałowie¹⁷.

Wpływ doświadczeń kryzysu gospodarczego na politykę ekonomiczną władz Rosji w kolejnych latach

Wraz z końcem 2009 roku można już było zaobserwować ożywienie w globalnej gospodarce. Powróciła koniunktura, wzrosły także ceny surowców. Tym samym rosyjska gospodarka, której wielu ekspertów prognozowało poważne problemy w perspektywie nawet kilku lat, szybko

¹⁵ E. Gurvich, E. Lebedinskaya, Y. Simachev, A. Yakovlev, *Managing the Crisis...*, op. cit., s. 4.

¹⁶ Ibidem, s. 18–19; A. Dubas, J. Rogoża, I. Wiśniewska, *Rosja w kryzysie...*, op. cit., s. 21–24.

¹⁷ Ibidem, s. 34.

powróciła na ścieżkę wzrostu gospodarczego¹⁸. Turbulencje ekonomiczne w latach 2008–2009 uwydatniły jednak poważne słabości rosyjskiego systemu gospodarczego, w tym przede wszystkim jej uzależnienie od eksportu surowców, a także brak efektywności i konkurencyjności wielu istotnych gałęzi gospodarki¹⁹. Zasadnym wydaje się więc zadanie pytania, na ile kryzys gospodarczy lat 2008–2009 wpłynie na dalsze poczynania rosyjskich decydentów i podjęcie ewentualnych działań, mających na celu reformy strukturalne.

Forma przedsięwzięć antykryzysowych, a także wykorzystanie ich do umocnienia obecności państwa w gospodarce, sugerować mogą brak politycznej chęci do reformowania systemu ekonomicznego. Sygnały wysyłane przez państwo od końca 2009 roku można jednak uznać za sprzeczne.

W listopadzie 2009 roku w wygłoszonym orędziu prezydent Dmitrij Miedwiediew zapowiedział wszechstronną modernizację państwa, ze szczególnym uwzględnieniem gospodarki. Zapowiedział odejście od modelu surowcowego, a także potwierdził dalsze zainteresowanie inwestycjami zagranicznymi. Poruszył także problem tzw. goskorporacji i gruntownej reformy sposobu ich funkcjonowania²⁰.

Kolejnym wydarzeniem, które zdaje się potwierdzać zapowiedzi modernizacji państwa stało się utworzenie Centrum Badawczego, które zajmowałoby się wspieraniem nowych technologii i pomogło w odejściu od modelu gospodarki surowcowej. We wrześniu 2010 roku podpisano ustawę o centrum innowacyjnym Skołkowo. Przyjmie ono postać enklawy prawno-ekonomicznej pod Moskwą. O status jego uczestnika ubiegać mogą się innowacyjne spółki rosyjskie i zagraniczne, które przez dziesięć lat będą mogło korzystać z atrakcyjnych zwolnień finansowych. Wśród dziedzin, których rozwój wspierany będzie w szczególnym stopniu wymienia się: efektywność energetyczną, technologie jądrowe, komputerowe, kosmiczne (w tym przede wszystkim telekomunikacyjne) i medyczne. Cały projekt nazywany jest niekiedy „rosyjską Doliną Krzemową”²¹.

¹⁸ W 2010 roku wzrost PKB wyniósł 4%; *The World Factbook*, <https://www.cia.gov/library> (08.12.2011).

¹⁹ Zob. C. Gaddy, B. Ickes, *Russia after the Global Financial Crisis*, http://www.brookings.edu/~media/Files/rc/articles/2010/05_russia_financial_crisis_gaddy/05_russia_financial_crisis_gaddy.pdf (09.12.2011), s. 290–292.

²⁰ Zob. OSW, J. Rogoża, *Orędzie Miedwiediewa: wezwanie do modernizacji*, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje> (10.12.2011).

²¹ Zob. więcej: Skolkovo Foundation, <http://www.i-gorod.com> (data wejścia na strony: 10.12.2011); BBC News, *Russia creates its own Silicon Valley*, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8638222.stm> (11.12.2011); OSW, *Rosja: przyjęto ustawę o centrum innowacyjnym Skołkowo*, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje> (12.12.2011).

Pozytywne aspekty dostrzec można także w przyjętym planie prywatyzacji na lata 2011–2017. Zakłada on sprzedaż około 900 spółek skarbu państwa. Państwo stara się jednak zachować kontrolę nad większością z nich sprzedając jedynie pakiety mniejszościowe. Pojawiły się także pomysły wprowadzenia tzw. złotej akcji w przypadku sprzedaży całych przedsiębiorstw (np. Aeroflot, Wniesztorgbank, Rossielchozbank). Jakkolwiek w dalszym ciągu widać dążność do sprawowania kontroli nad ważniejszymi podmiotami gospodarczymi, tak sposób ten może przyczynić się do transferu know-how i technologii do potrzebującej ich rosyjskiej gospodarki²². Za ciekawy należy uznać także pomysł utworzenia na wzór rozwiązań irlandzkich funduszu typu private equity, dysponującego kwotą około 10 miliardów USD i mającego za cel przyciąganie zagranicznych inwestorów²³.

Federacja Rosyjska jest także coraz bliższa przystąpieniu po latach trudnych negocjacji do Światowej Organizacji Handlu (WTO). Po ustaleniu ostatnich kwestii spornych, a także osiągnięciu porozumienia z Gruzją (która mogłaby zablokować akcesję) w sprawie monitorowania ruchu towarowego na granicy obu państw, wydaje się, że nic nie stoi na przeszkodzie aby w 2012 roku Rosja stała się kolejnym – 154 członkiem WTO. Obecność w strukturach tej organizacji oznaczałaby z punktu widzenia gospodarki rosyjskiej znaczne ograniczenie możliwości podejmowania działań protekcyjnych, a także konieczność stosowania bardziej przejrzystych zasad i norm. Pozostałe państwa, w razie wątpliwości, mają bowiem możliwość odwołania się w wątpliwych sytuacjach do mechanizmu rozstrzygania sporów. Oczywistym następstwem akcesji do WTO byłby wzrost atrakcyjności inwestycyjnej Rosji. W długofalowej perspektywie skutkuje to bez wątpienia wzrostem konkurencyjności całej gospodarki²⁴.

Pozytywne inicjatywy rosyjskich decydentów w dalszym ciągu są jednak często przeplatane działaniami populistycznymi, obierającymi za cel wzmocnienie wizerunku władzy, mającymi jednak wątpliwy a nawet negatywny wpływ na gospodarkę. W grudniu 2009 roku uchwalono ustawę o działalności handlowej. Akt ten pozwala na zacieśnienie kon-

²² Wyborcza.biz, *Rosja szykuje gigantyczną prywatyzację*, <http://wyborcza.biz/biznes> (12.12.2011); OSW, *Plany prywatyzacji rosyjskiej gospodarki*, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje> (12.12.2011).

²³ Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, M. Menkes, R. Śmigieński, *Plany prezydenta Miedwiediewa przyciągnięcia inwestycji zagranicznych*, „Biuletyn PISM” 27.05.2011, nr 54(803), s. 2451.

²⁴ OSW, I. Wiśniewska, *Rosja finalizuje negocjacje z WTO*; I. Wiśniewska, *Kompromis rosyjsko-gruziński umożliwia Rosji akcesję do WTO*, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje> (12.12.2011).

troli rządu nad funkcjonowaniem sieci handlowych, ponieważ umożliwia regulację cen podstawowych artykułów spożywczych. Nakazuje także skrócenie terminów płatności dostawcom, a także ustala możliwy udział poszczególnych sieci handlowych w rynku danego regionu na nie więcej niż 20%. W największym stopniu uderza więc w duże sieci handlowe²⁵. W marcu 2010 roku, z polecenia prezydenta Miedwiediewa, wicepremier Dmitrij Kozak w obliczu szybkiego wzrostu opłat komunalnych, nakazał regionalnym władzom obniżenie ich tam, gdzie wzrost przekroczył 25%²⁶. Miesiąc później uchwalono ustawę zacieśniającą kontrolę nad cenami leków, w ramach której stworzono wykaz cen na leki pierwszej potrzeby, których apteki nie mogą sprzedawać po wyższych cenach. Winą za rosnące ceny leków próbowano obarczyć pośredników w handlu lekami i apteki²⁷. Na bezpośrednią ingerencję władze państwowe pozwoliły sobie także między innymi w maju 2011 roku, kiedy to w krótkim okresie znacznie wzrosły ceny benzyny²⁸.

Należy także zwrócić uwagę na w dalszym ciągu nierozwiązany problem korupcji. W indeksie postrzegania korupcji Transparency International z 2010 roku Rosja uzyskała zaledwie 2,1 na 10 punktów, zajmując 154 miejsce na liście 180 państw. Z kolei badania instytutu Indem z 2009 roku wykazały, że aż 40% kosztów prowadzenia biznesu w Rosji to łapówki dla urzędników. Problem zwalczania korupcji pozostaje więc jednym z największych wyzwań władz rosyjskich²⁹.

Opisane powyżej działania mające, jak już wspomniano, przede wszystkim charakter propagandowy i zdają się potwierdzać chęć podtrzymania przez władzę szerokich możliwości bezpośredniej ingerencji w gospodarkę. Jest to zjawisko bez wątpienia niekorzystne. Rosja pozostaje na tyle dużym, atrakcyjnym i perspektywicznym rynkiem, że niezależnie od skali przeszkód duże koncerny będą zainteresowane lokowaniem w niej swoich inwestycji. Chcąc jednak ewoluować, poza realizacją inwestycji takich jak opisany projekt Skołkowo, państwo to potrzebuje także prywatyzacji, ograniczenia biurokracji i zniesienia nie-

²⁵ OSW, *Regulacja handlu: mniej rynku, więcej socjotechniki*, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje> (12.12.2011).

²⁶ OSW, J. Rogoża, *Eskalacja protestów w Rosji*, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje> (11.12.2011).

²⁷ OSW, *Narastające problemy służby zdrowia stanowią wyzwanie dla rosyjskich władz*, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje> (11.12.2011).

²⁸ OSW, *Deficyt benzyny w Rosji*, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje> (12.12.2011).

²⁹ Zob. Raport Transparency International, <http://antykorrupcja.edu.pl/index.php?mnu=12&app=docs&action=get&iid=10130> (12.12.2011); OSW, *Korupcja w Rosji kwitnie*, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje> (12.12.2011).

potrzebnych regulacji. Aby modernizować system ekonomiczny, władze Federacji Rosyjskiej muszą zaakceptować konieczność wprowadzanie w szerszym zakresie reguł gry rynkowej. Jakkolwiek ograniczą one możliwości kontroli i ingerencji w gospodarkę, w długofalowej perspektywie bez wątpienia przyczynią się do wzrostu możliwości ekonomicznych państwa rosyjskiego.